

KS. ZDZISŁAW JANIEC

MARYJA WZOREM UCZESTNICTWA WE MSZY ŚWIĘTEJ

WSTĘP

Jeśli chcemy na nowo odkryć więź, jaka istnieje między Kościołem i Eucharystią, w całym jej bogactwie, nie możemy zapomnieć o Maryi, Matce i Wzorze Kościoła¹. To Maryja prowadzi Kościół do Obecności w Hostii Chrystusa, ponieważ jest z Nim głęboko związana².

Tematyce jest poświęcony niniejszy artykuł, którego problem sprowadza się do pytania: co to znaczy, że Maryja-„Niewiasta Eucharystii”³ jest wzorem uczestnictwa i przeżywania misterium Mszy św.?⁴ Aby odpowiedzieć na postawione pytanie, należy przestudiować następujące wątki: I. Autentyczne uczestnictwo we Mszy św.; II. Obecność Maryi we Mszy św.; III. Uczestnictwo we Mszy św. na wzór „Niewiasty Eucharystii”.

I. AUTENTYCZNE UCZESTNICTWO WE MSZY ŚW.

1. Istnieje potrzeba autentycznego uczestnictwa w Mszy św., o którym mówi Sobór Watykański II, kładąc nacisk na czynne, pełne i owocne uczestnictwo całego ludu Bożego w celebracji eucharystycznej⁵. Benedykt XVI

Ks. dr hab. ZDZISŁAW JANIEC, prof. KUL – kierownik Katedry Liturgiki Pastoralnej w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: zjaniec@sandomierz.opoka.org.pl

¹ Por. J a n P a w e ł II. Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* [dalej skrót: EE]. Poznań 2003 nr 53.

² Por. tamże.

³ Tak nazwał J a n P a w e ł II. Zob. EE nr 53-58.

⁴ Por. J a n P a w e ł II. List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II na rok Eucharystii. Październik 2004-2005. *Mane nobiscum Domine* [dalej skrót: MND]. Katowice 2004 nr 10.

⁵ Por. KL 14-20, 30, 48.

w adhortacji apostołskiej *Sacramentum caritatis* pisze: „Nie powinniśmy ukrywać faktu, że niekiedy objawia się pewne nieporozumienie znaczenia tegoż uczestnictwa. Wypada przeto jasno stwierdzić, że przez to wyrażenie nie rozumie się jedynie prostej zewnętrznej aktywności podczas celebracji. W rzeczywistości czynne uczestnictwo, którego pragnął Sobór Watykański II, winno być rozumiane w sensie głębszym, począwszy od większej świadomości tajemnicy, która jest celebrowana aż do jej związku z codzienną egzystencją”⁶.

2. W związku z tym wydaje się wciąż aktualne wezwanie soborowej Konstytucji o liturgii, która wzywa wiernych, aby „podczas tego misterium wiary nie byli obecni jako obcy i milczący widzowie”, lecz „aby w świętej czynności uczestniczyli świadomie, pobożnie i czynnie”⁷. Sobór postulował, by wierni „byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego, składali dzięki, a ofiarując niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim, uczyli się samych siebie składać w ofierze za pośrednictwem Chrystusa”⁸.

II. MARYJA OBECNA WE MSZY ŚW.

W tak pojętym przez Sobór Watykański II uczestnictwie mszalnym pomocą jest „Niewiasta Eucharystii”, Najświętsza Maryja Panna. Maryja przez całe życie była obecna przy boku Chrystusa, szczególnie na Kalwarii⁹, gdzie za każdym razem jest dawana Kościołowi za Matkę¹⁰. Maryja – stwierdza Jan Paweł II – jest obecna w każdej celebracji eucharystycznej¹¹. Dlatego od czasów starożytnych w Kościołach Wschodu¹² i Zachodu¹³

⁶ B e n e d y k t XVI. Posynodalna adhortacja apostołska *Sacramentum caritatis* [dalej skrót: SC]. Kraków 2007 nr 52.

⁷ KL 48..

⁸ Por. KL 48.

⁹ Por. EE 56.

¹⁰ Por. EE 57.

¹¹ EE 57.

¹² Na przykład zob. G. G h a r i b. *La Madre di Dio nelle Chiese*. Roma 1989; A. K n i a z e f f. *Matka Boża w Kościele Prawosławnym*. Warszawa 1966; *Teksty o Matce Bożej*. Red. H. Pa-procki. T. 9: *Kościoły przedchalcedońskie*. Niepokalanów 1995.

¹³ Na przykład zob. T. G a m b e r o. *Testi mariani secondo Millennio*. T. 3: *Autori medievali dell'Occidente sec. XI-XII*. Roma 1996; T. G a m b e r o. *Testi mariani secondo Millennio*. T. 4: *Autori medievali dell'Occidente sec. XIII-XV*. Roma 1996; R. L a u r e n t y n. *Matka Pana. Krótki*

jednomyślnie wspominano Maryję podczas liturgii eucharystycznej¹⁴. Stąd we Mszy św. członkowie Kościoła łączą się z Chrystusem i utożsamiają z duchem Maryi¹⁵. O jej obecności w Mszy św. świadczą następujące momenty:

1. W sprawowaniu Mszy św. Maryja jest wymieniana po raz pierwszy w Spowiedzi Powszechnej, gdzie wierni przyzywają Jej wstawienictwa, prosząc Boga o odpuszczenie grzechów.

2. Następnie w Wyznaniu wiary (symbolu nicejsko-konstantynopolitańskim) Kościół przypomina prawdę, że „Syn Boży przyjął ciało z Maryi Dziewicy”.

3. Maryja jest również obecna we wszystkich anaforach, czyli modlitwach eucharystycznych, które zajmują centralne miejsce w liturgii Kościoła¹⁶. Dlatego też elementy maryjne modlitwy eucharystycznej mają dla mariologii i czci maryjnej w aspekcie liturgicznym doniosłe znaczenie.

Pełne czci wspomnienie Maryi i dziękczynienie za wcielenie i narodzenie Pana, zawarte jest w drugiej modlitwie eucharystycznej¹⁷ (parafraza modlitwy św. Hipolita z około 215 r.) wyrażone słowami: „Stał się Człowiekiem za sprawą Ducha Świętego i narodził się z Dziewicy”.

Od V wieku Kanon Rzymski w modlitwie *Communicantes* mówi – zgodnie z artykułem wiary o świętych obcowaniu – o łączności wiernych zebranych na Mszy św. z Maryją i Świętymi w niebie¹⁸. Nowy przekład tekstu brzmi: „Zjednoczeni z całym Kościołem, ze czcią wspominamy najpierw pełną chwały Maryję, zawsze Dziewicę, Matkę Boga i Pana naszego Jezusa Chrystusa”¹⁹.

Pierwsza i trzecia modlitwa eucharystyczna Mszału Rzymskiego wiążą się z prefacją zmieniającą się zależnie od czasu roku kościelnego. Daje ona ze swej strony wyraz uwielbienia Maryi nie tylko w Jej

traktat teologii maryjnej. Warszawa 1989; J. I b a n e z. *Maria en la liturgia hispana*. Pamplona 1975; J. C. T o r n e r. *Temas marianos en la Liturgia Mozarabe*. „Ephemerides Mariologicae” 25:1975 s. 97-130.

¹⁴ Por. EE 57.

¹⁵ Por. EE 58.

¹⁶ Por. G. M. B a r t o s i k. *Przez Ciebie jaśnieje radość. Kult Maryi w liturgii Wschodu i Zachodu*. Niepokalanów 1998 s. 188.

¹⁷ Zob. J. S c h u l z. *Miejsce Maryi w sprawowaniu sakramentów i w Liturgii Godzin*. W: *Cześć Maryi dzisiaj, Propozycje pastoralne*. Red. W. Beinert. Warszawa 1992 s. 98-99.

¹⁸ Na czele tych Świętych stoi Maryja. Zob. T. K w i e c i e ń. *Modlitwa w stylu retro*. Poznań 2009 s. 71.

¹⁹ Zob. *Pierwsza Modlitwa Eucharystyczna*. W: *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*. Poznań 1986 s. 304*.

święta, ale także w niedziele Adwentu (druga prefacja adwentowa) i w uroczystość Narodzenia Pańskiego.

W czwartej modlitwie eucharystycznej Maryja jest wspominana dwukrotnie: przed przeistoczeniem, gdy przypomina się historię zbawienia, kiedy to „Syn Boży za sprawą Ducha Świętego stał się Człowiekiem i narodził się z Maryi Dziewicy”²⁰, a po raz drugi pod koniec tejże modlitwy jako Ta, która już jako „pierwsza cieszy się dziedzictwem życia wiecznego, obiecanego wszystkim wierzącym”²¹.

W pozostałych modlitwach eucharystycznych – o tajemnicy pojednania (modlitwy eucharystyczne dla dzieci), Maryja jest wspominana jako „pierwsza spośród wszystkich, którzy już cieszą się szczęściem wiecznym”.

4. Dużą różnorodność tekstów maryjnych spotykamy w prefacjach o Najświętszej Maryi Pannie. Oto najważniejsze tematy prefacji: Boże Macierzyństwo Maryi, Kościół wielbi Boga słowami Maryi, Maryja wzorem i Matką Kościoła, Maryja znakiem pociechy i nadziei, misterium Maryi i Kościoła, udział Maryi w misterium paschalnym²². Teksty te w obecnej liturgii mszalnej ukazują Maryję, zgodnie z intencją ostatniego Soboru, w tajemnicy Chrystusa i Kościoła.

5. Dnia 15 sierpnia 1986 r. został ogłoszony, a następnie opublikowany w Watykanie *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie (Collectio Missarum de Beata Maria Virgine)*²³. Księga ta zawiera 46 formularzy Mszy świętych o Najświętszej Maryi Pannie (plus dwa formularze dotyczące Królowej Polski i Matki Boskiej Częstochowskiej), w których Maryja jest czczona i przyzywana w niezmiennym bogactwie form. Formularze te są skonstruowane na

²⁰ Czwarta Modlitwa Eucharystyczna. Tamże s. 329*.

²¹ Tamże s. 332*.

²² Por. Bartosik, jw. s. 190.

²³ We Wprowadzeniu teologicznym pastoralnym do tejże księgi liturgicznej znajdujemy informację, że zbiór „składa się w dużej części z formularzy Mszy o Najświętszej Maryi Pannie, które istnieją w mszalach własnych Kościołów partykularnych, Instytutów zakonnych i w samym Mszale rzymskim i przeznaczony jest przede wszystkim dla sanktuariów maryjnych, gdzie często odprawia się Msze o Najświętszej Maryi Pannie [...] i dla wspólnot kościelnych, które pragną odprawiać Mszę o Najświętszej Maryi Pannie w soboty Okresu Zwykłego” (nr 20-21). Wszystko to zaś po to aby „pielęgnowano autentyczną pobożność względem Matki Pana i aby tę pobożność przenikał prawdziwy duch liturgii” (nr 29). Równocześnie ze zbiorem ukazał się też *Lekcjonarz do Mszy Najświętszej Maryi Pannie* (Poznań 1998), „stanowiący obszerny i urozmaicony korpus, który powstał w ciągu wieków dzięki staraniu wspólnot kościelnych starożytnych i nowych” (*Wprowadzenie* nr 2).

podstawie tekstów biblijnych oraz oparte na najstarszych tekstach liturgicznych Kościoła. Są jakby syntezą i perłą maryjnego wymiaru liturgii ziemskiej²⁴. W ogólnej ocenie *Zbioru Mszy o Najświętszej Maryi Pannie* podkreśla się umiejętne połączenie najlepszej tradycji liturgii rzymskiej z nowymi ideaми soborowego nauczania Kościoła, zarówno w odniesieniu do przyjętych zasad odnowy i reformy liturgii mszalnej, jak i odnowionej doktryny maryjnej²⁵.

III. UCZESTNICTWO WE MSZY ŚW. NA WZÓR „NIEWIASTY EUCHARYSTII”

Związek Maryi z Mszą św. można pośrednio określić, wychodząc od Jej wewnętrznej postawy²⁶. „Maryja jest «Niewiastą Eucharystii» w całym swoim życiu. Kościół, patrząc na Maryję jako na swój wzór, jest wezwany do Jej naśladowania także w odniesieniu do Najświętszej Tajemnicy”²⁷. Maryja jest „wzorem przeżywania Boskich tajemnic”²⁸. Zalecił to Jan Paweł II w *Redemptoris Mater*, głównie w odniesieniu do Eucharystii, mówiąc o głębokim związku, jaki istnieje między pobożnością maryjną a sprawowaniem Mszy św.²⁹ Odniesienie się do Maryi, Pierwowzoru Kościoła, widoczne jest w przypadku celebrowania Mszy św. w jej zasadniczych częściach: podczas liturgii słowa, w modlitwie powszechnej, w czasie przygotowania darów, prefacji, w chwili przeistoczenia i w Komunii św.³⁰

1. MARYJA WZOREM PODCZAS LITURGII SŁOWA

Gdy odczytuje się teksty Pisma św., aby je rozważyć, a potem uczynić treścią życia chrześcijańskiego życia, Kościół powinien inspirować się przykładem Maryi z Nazaretu. To Ona ustawicznie zachowywała Boże

²⁴ Zob. *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*. W: *Leksykon liturgii*. Red. B. Nadolski. Poznań 2006 s. 1727-1729.

²⁵ Por. J. G ó r z y ń s k i. *Myśli przewodnie „Zbioru Mszy o Najświętszej Maryi Pannie” ze szczególnym odniesieniem do życia konsekrowanego*. <http://www.kkbids.episkopat.pl/anamnesis/32/6.htm>.

²⁶ Por. EE 53.

²⁷ EE 53.

²⁸ Por. P a w e ł VI. *Marialis cultus* [dalej skrót: MC] nr 16. W: Komisja Maryjna Episkopatu Polski. *Matka Odkupiciela Matką Kościoła (Dokumenty)*. Warszawa 1990 s. 230.

²⁹ Por. J a n P a w e ł II. *Redemptoris Mater* [dalej skrót: RM] nr 44. W: Komisja Maryjna Episkopatu Polski. *Matka Odkupiciela Matką Kościoła* s. 343.

³⁰ Por. Sz. T. P r a ś k i e w i c z. *Duchowość maryjna*. Kraków 2008 s. 65-67.

słowo i rozważała je w swoim sercu (por. Łk 2, 19), stając się „*Dziewicą słuchającą*”³¹, która z wiarą, przyjęła słowo Boże. Podobnie czyni Kościół, który – zwłaszcza w świętej liturgii – słucha słowa Bożego i przyjmuje je [...] oraz głosi i czci [...], i który ponadto w jego świetle bada, jakie są znaki czasów, i wyjaśnia oraz przeżywa wydarzenia ludzkie”³².

2. MARYJA WZOREM W ZANOSZENIU DO BOGA MODLITWY POWSZECHNEJ

Formułując wezwania w intencjach Kościoła, świata i bliźnich, należy mieć przed oczyma postać Maryi Dziewicy z Kany Galilejskiej (por. J 2, 1-12), która dostrzegła potrzebę bliźnich i zwróciła się do Jezusa, aby przyszedł im z pomocą³³. „Maryja w Kanie okazała się *Dziewicą proszącą*”³⁴. Przedstawiając Synowi doczesną potrzebę, spowodowała uzyskanie łaski i fakt, że Jezus dokonawszy pierwszego ze swoich znaków umocnił wiarę uczniów w Siebie”³⁵.

3. SŁUŻEBNICA PAŃSKA WZOREM W CZASIE PRZYGOTOWANIA DARÓW

Gdy uczestnicy liturgii mszalnej składają na ołtarzu chleb i wino i odnawiają równocześnie ofiarę swego życia, należy pamiętać, że Maryja, pokorna Służebnica Pańska, w chwili zwiastowania ofiarowała Bogu całą swoją egzystencję, przyjmując we wszystkim wolę Bożą aż po Krzyż³⁶.

Natomiast po narodzeniu Jezusa złożyła Go Bogu w ofierze w świątyni jerozolimskiej (por. Łk 2, 22-35). „Słusznie – czytamy w *Marialis cultus* – Maryja nazywana jest *Dziewicą ofiarującą*”³⁷, co stało się widoczne w ofiarowaniu Jezusa w świątyni. W wydarzeniu tym Kościół prowadzony przez Ducha Świętego, oprócz spełnienia przepisów o ofiarowaniu pierworodnego (por. Wj 13, 11-16) i o oczyszczeniu matki (por. Kpł 12, 6-8), odkrył pewną tajemnicę odnoszącą się do historii zbawienia”³⁸. A mianowicie dostrzegł, że w świątyni przedłuża się ta podstawowa ofiara, którą Słowo, stając się Ciałem i przychodząc na świat, złożyło Bogu ofiarę (por. Hbr 10, 5-7).

³¹ MC 17.

³² MC 17.

³³ Por. Praśkiewicz, jw. s. 65.

³⁴ MC 18.

³⁵ MC 18.

³⁶ Por. Praśkiewicz, jw. s. 65.

³⁷ MC 20.

³⁸ MC 20.

A Symeon, nazywając Dziecię Jezus światłem na oświecenie pogan i chwałą Izraela (Łk 2, 32), uznaje Je za Mesjasza, i Zbawiciela wszystkich³⁹.

4. MARYJA WZOREM WIELBIENIA BOGA PODCZAS PREFACJI

Najświętsza Dziewica ze sceny Nawiedzenia św. Elżbiety wyśpiewała swój hymn uwielbienia Boga – *Magnificat*, najpiękniejszą prefację, jaką znamy⁴⁰. Paweł VI, cytując św. Ireneusza, podkreślił że „w tej pieśni Najświętszej Maryi Dziewicy połączyły się radości Abrahama przeczuwającego Chrystusa z proroczno antycypowanym głosem Kościoła, stąd uniesiona radością jako *Dziewica modląca się*⁴¹ wypowiedziała: „Wielbi dusza moja Pana”⁴².

5. MARYJA WZOREM WSPÓŁOFIAROWANIA MSZALNEGO W CHWILI PRZEISTOCZENIA

Współofiарowanie mszalne stanowi kulminację każdej Mszy św. Jest to moment realnej obecności Chrystusa wśród nas w swoim Ciele i w swojej Krwi. Należy wtedy mieć świadomość, że to Maryja, rodząc Chrystusa w betlejemskiej grotcie, po raz pierwszy sprawiła, że stał się On obecny wśród ludzi w swoim ciele i w swojej krwi. Dlatego też nie może Jej zabraknąć, gdy Chrystus na nowo rodzi się na ołtarzu. Co więcej, Maryja była obecna na Kalwarii i tam stała się naszą Matką (por. J 19, 26). Każda Msza św., w sposób bezkrwawy, uobecnia Misterium Paschalne, w którym nie może zabraknąć uczestnictwa Maryi⁴³. W *Marialis cultus* czytamy, że „zjednoczenie Matki i Syna w dziele odkupienia najbardziej zajaśniało na Górze Kalwarii, gdzie Chrystus samego siebie nieskalanego ofiarował Bogu (Hbr 9, 14), a Maryja, stojąc pod krzyżem (por. J 19, 25), najgłębiej ze swym Jednorodzonym współcierpiała i z ofiarą Jego złączyła się matczynym duchem, składając ją również Ojcu Przedwiecznemu. Celem zaś przedłużenia na wieki ofiary krzyża, Boski Zbawiciel ludzi ustanowił ofiarę eucharystyczną, pamiątkę swej śmierci i zmartwychwstania, i powierzył Ją Kościołowi, swej Oblubienicy. Ten zaś przede wszystkim w niedzielę gromadzi wiernych dla odprawienia Paschy Pana, dopóki On nie przyjdzie. Czyni to w łączności ze świętymi

³⁹ Por. MC 20.

⁴⁰ Por. Praśkiewicz, jw. s. 66.

⁴¹ Tamże.

⁴² Por. MC 18.

⁴³ Por. Praśkiewicz, jw. s. 67.

mieszkańcami niebios, a zwłaszcza z Nią – Najświętszą Dziewicą, naśladowując Jej płomienną miłość i niewzruszoną wiarę”⁴⁴. Jan Paweł II dodaje, że „macierzyństwo Maryi jest szczególnie widoczne i przeżywane przez lud chrześcijański w świętej Uczcie – liturgicznym święceniu tajemnicy Odkupienia – w której uobecnia się Chrystus, Jego prawdziwe Ciało narodzone z Maryi Dziewicy. Słusznie więc pobożność ludu chrześcijańskiego zawsze dostrzegała głęboką więź pomiędzy nabożeństwem do Matki Bożej i Eucharystią [...], bowiem Maryja prowadzi wiernych do Eucharystii”⁴⁵.

6. „NIEWIASTA EUCHARYSTII” WZOREM W PRZYJMOWANIU KOMUNII ŚW.

Maryja z dyspozycyjnością i czystością serca przyjęła Jezusa do swego dziewiczego łona w chwili zwiastowania („Fiat” – Łk 1, 38). Podobnie przyjęła Ona martwe Jezusowe ciało z Krzyża.

Uczestnicy liturgii mszalnej, którzy karmią się Ciałem Pańskim, powinni z każdej Mszy św. wyjść przepełnieni Jego obecnością, by wносить Go w życie świata, tak jak to uczyniła Maryja, która z Chrystusem wkroczyła w historię ludzkości⁴⁶.

ZAKOŃCZENIE – WNIOSKI

1. Kościół widzi w „Niewieście Eucharystii” wzór życia eucharystycznego⁴⁷. Dlatego od Niej się uczy, jak uczestniczyć we Mszy św., by stawać się ludźmi Eucharystii i Kościoła⁴⁸.

2. Wstawiennictwo Maryi powinno odnawiać w uczestnikach liturgii eucharystycznej zachwyty wobec Mszy św. (wobec blasku i piękna), spotykany w obrzędach mszalnych⁴⁹, tj. podczas liturgii słowa, w modlitwie powszechnej, w czasie ofiarowania, prefacji, w chwili przestoczenia oraz w Komunii św.

3. Msza św. została dana chrześcijanom, aby swoje życie, podobnie jak „Niewiasty Eucharystii” było maryjnym *Magnificat*, czyli wielbieniem

⁴⁴ MC 20.

⁴⁵ RM 44.

⁴⁶ Por. Praśkiewicz, jw. s. 67.

⁴⁷ Por. SC 96.

⁴⁸ Por. SC 96.

⁴⁹ Por. SC 97.

i dziękczynieniem Bogu⁵⁰. Jest to właściwa postawa uczestnictwa chrześcijanina we Mszy św., wypływająca z wzoru Maryi⁵¹, która całym swoim życiem ucieleśniała tajemnicę Eucharystii⁵².

BIBLIOGRAFIA

- Da Spinetoli O.: Maryja w Biblii. Niepokalanów 1997.
Drozd J.: Maryja w roku kościelnym. Warszawa 1983.
Janiec Z.: Bogurodzica w liturgii Kościoła. Sandomierz 2000.
Laurentin R.: Matka Pana. (Krótki traktat teologii maryjnej). Warszawa 1989.
Melotti L.: Maria. La Madre Dei Viventi. Torino 1989.
Masciarelli M. G.: Znak Niewiasty (Maryja w teologii J. Ratzingera). Kraków 2008.
Napiórkowski S. C.: Matka Mojego Pana. Opole 1988.
Wołyniec W.: Maryja w pełni objawienia. Wrocław 2007.

MARY AS THE PATTERN OF PARTICIPATION IN THE HOLY MASS

Summary

This paper shows Mary as the pattern of participation in the Holy Mass. Mary as “the Woman of the Eucharist” not only is present in the Liturgy and in liturgical texts (most often by way of mentioning), but her presence is mystical and spiritual. Thus Mary’s example rears the participants of the Mass how to become the people of the Eucharist. Special formative moments are the following: Mary’s attitude towards the word of God proclaimed at the Mass, prayer of the faithful, preparations of the gifts, worship of God, fellow offering at the Mass, and during the Communion. Mary therefore helps a conscious, full, and fruitfull participation in the Holy Mass in the spirit of the Second Vatican Council.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: Msza św., uczestnictwo, „Niewiasta Eucharystii”.

Key words: the Holy Mass, participation, “the Woman of the Eucharist”.

⁵⁰ Por. EE 58.

⁵¹ Por. EE 58.

⁵² Por. MND 31.